

GUNILLA LUNDGREN OVÁ • SOFIA TAIKONO VÁ • AMANDA ERIKSSONO VÁ

Vydání knihy finančně podpořily Ministerstvo kultury ČR,
Státní fond kultury ČR a Kabinet múz.
Děkujeme Bader Philanthropies, Inc., za dlouhodobou podporu,
bez níž by soustředěná práce s romskými autory, jejich díly,
ale ani se čtenáři nebyla možná.

Státní fond kultury ČR

MINISTERSTVO
KULTURY

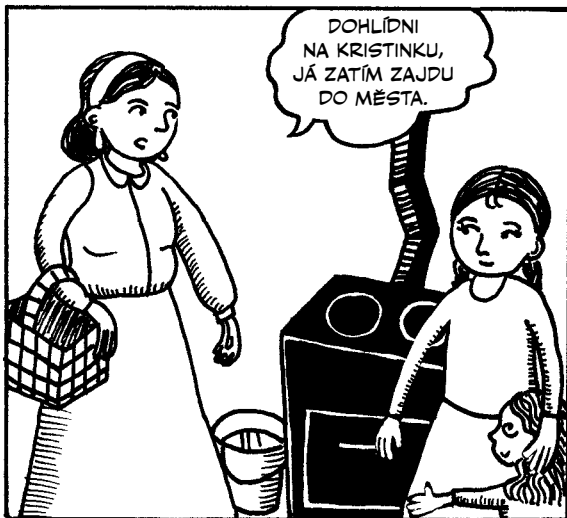
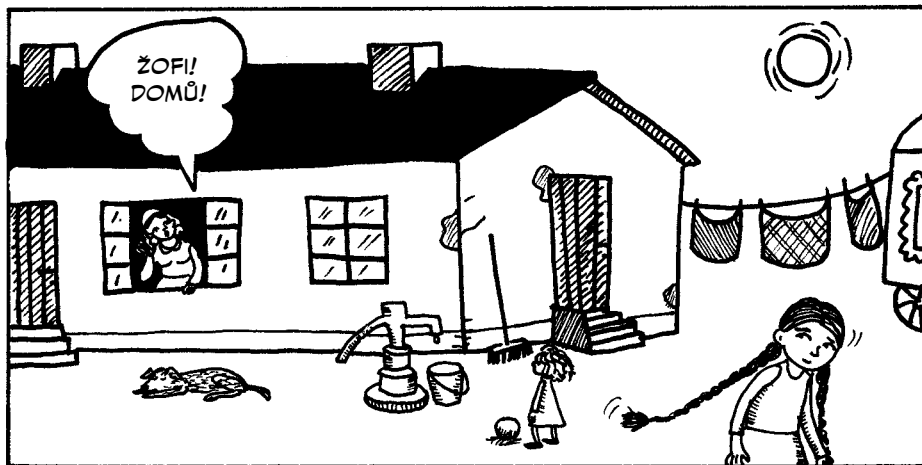

Sofia Z-4515 / Žofi Z-4515
Copyright © 2005, Gunilla Lundgren, Bokförlaget Tranan and Podium
Illustrations © Amanda Eriksson

Czech edition © KHER, z. s., 2022
Translation from Swedish © Marie Voslářová
Translation from Kalderash Romani into North Central Romani
© Markéta Hajska, Iveta Kokyová
Copyeditor of the Czech language: Jiřina Kuklová Stolařová
Copyeditor of the Romani language: Iva Hlaváčková
Layout: Martin 3AX Zach
Photographs: Fred Taikon, Malcolm Jacobson,
private archives of Sofia Taikon and Viola Carlsson

Vydal KHER, z. s., Veverkova 1172/33, 170 00 Praha 7
nakladatelstvi@kher.cz
www.kher.cz
Vydání první
Počet stran 40
Praha 2022
ISBN 978-80-87780-30-5

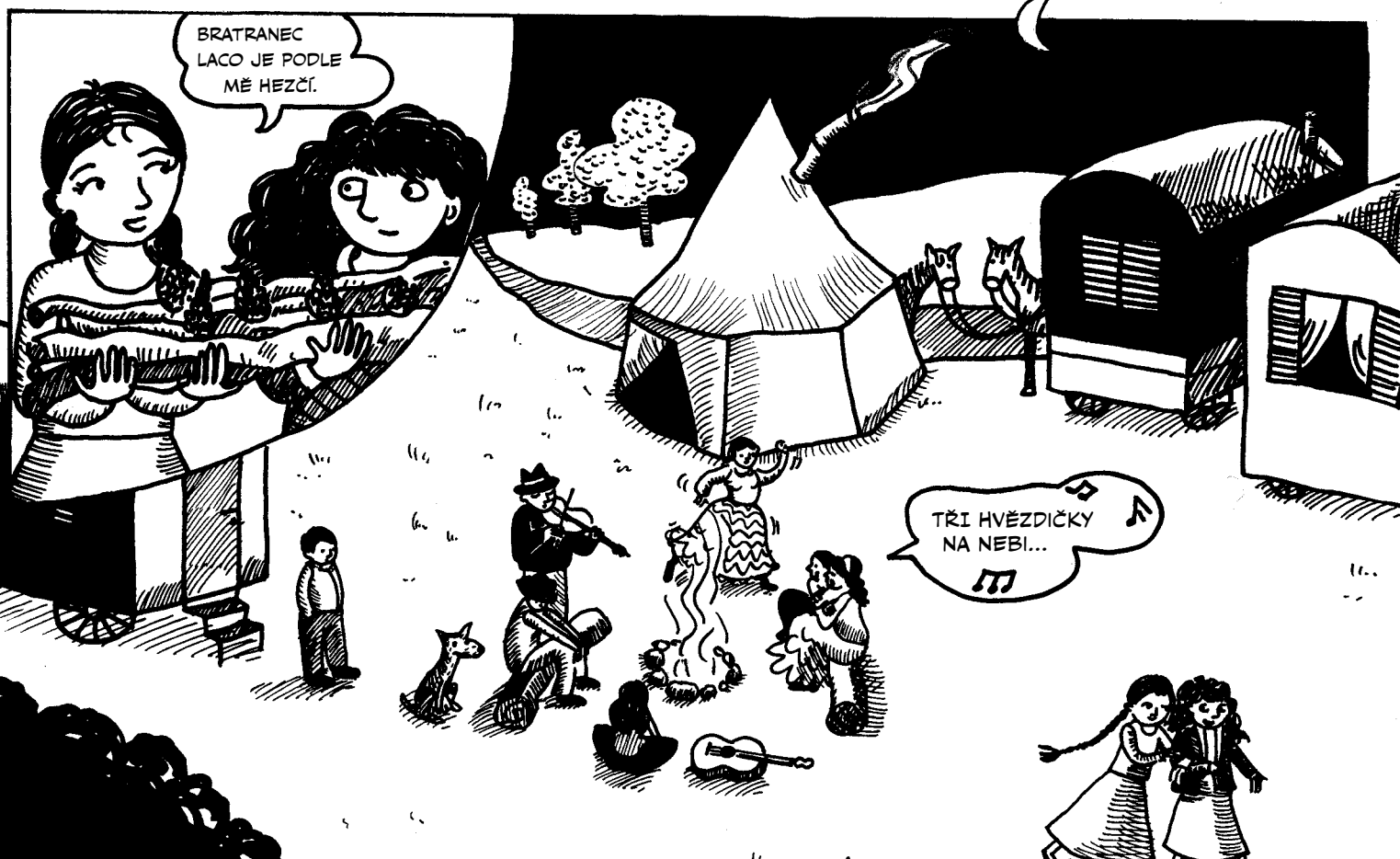
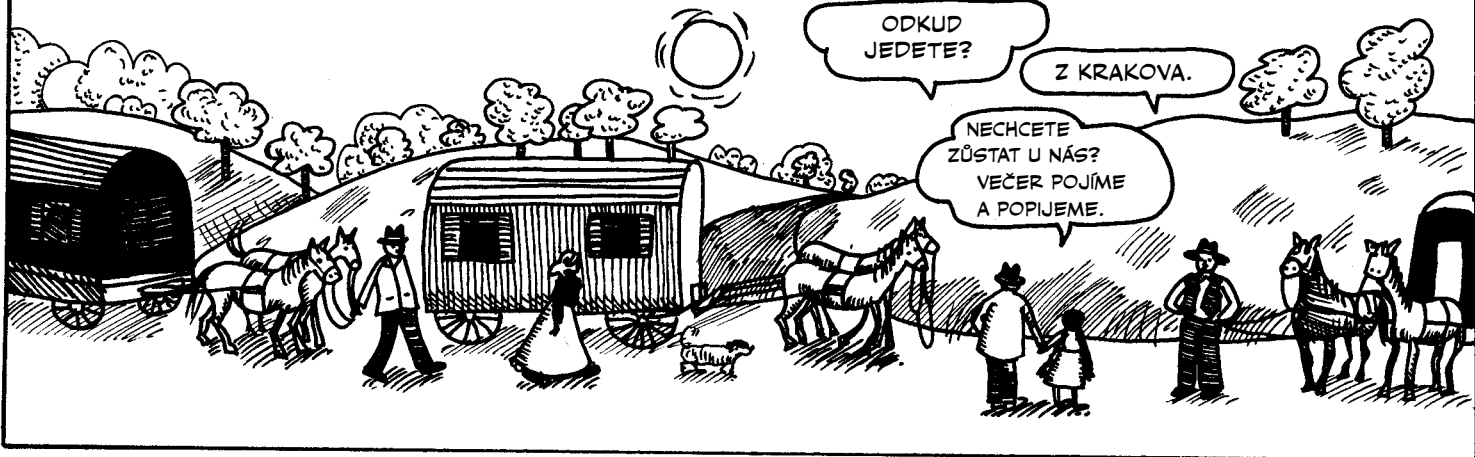
NEDALEKO VARŠAVY, 1938

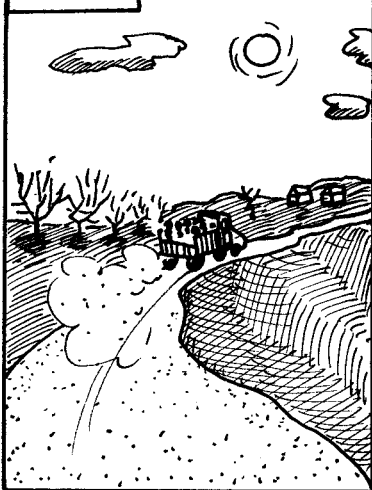
MAMINKA HÁDALA LIDEM Z RUKY.

LÉTO BÝVALO DOCELA JINÉ. TO JSME S RODINOU KOČOVALI PO CELÉM POLSKU. ČASTO JSME SE POTKÁVALI S NAŠIMI ROMY A PŘIPOJOVALI SE K NIM.

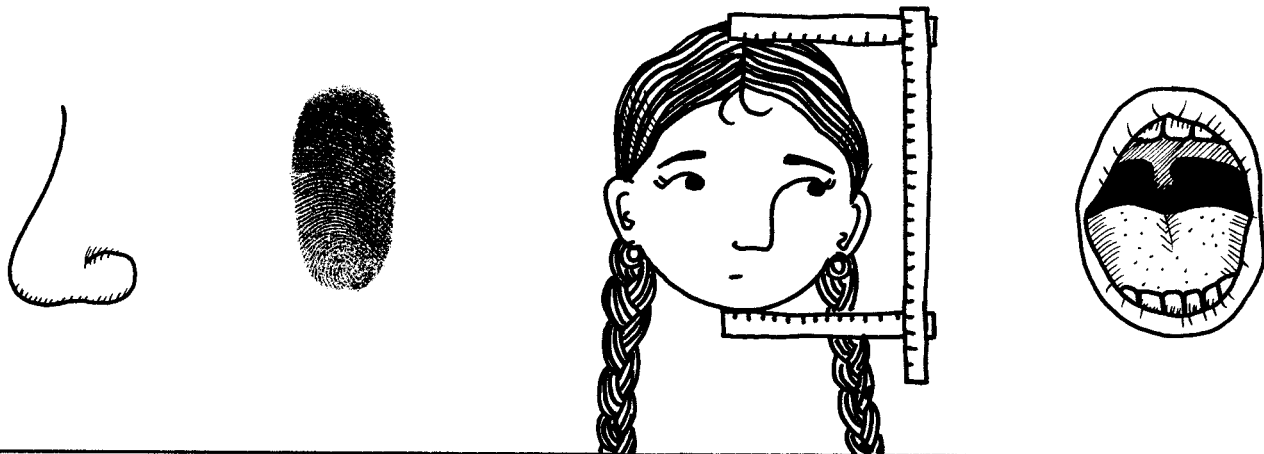
V NÁKLADÁKU NÁS ODVEZLI K TAKOVÉ STODOLE.

TAM JSME MUSELI ODPOVÍDAT NA SPOUSTU OTÁZEK A FOTILI SI NÁS TAM.

LÉKAŘI ZKOUMALI TVAR NAŠICH RTŮ, POČÍTALI NÁM ZUBY, PŘEMĚŘOVALI NOSY, HLAVY A ČELA. SEJMULI NÁM OTISKY PRSTŮ A ODEBRALI VZORKY KRVE. POTOM NÁS ODVEZLI ZPĚTKY DOMŮ.

JENŽE VOJÁCI SE BRZO VRÁTILI.

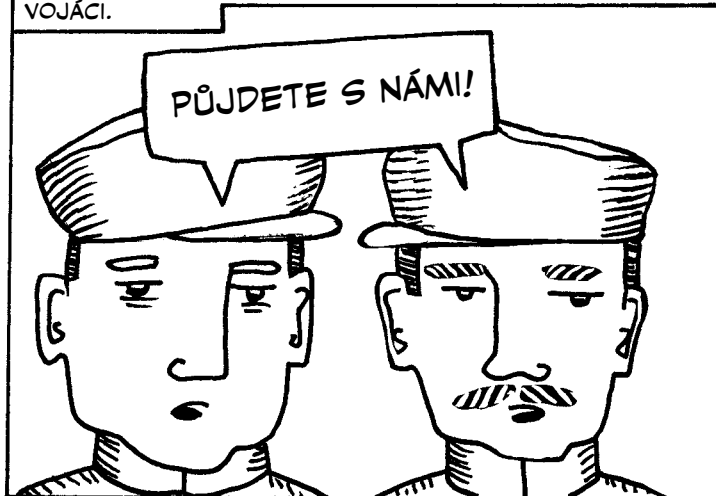
CELÝ DALŠÍ DEN JSME ČEKALI V LESE. V NOCI JSME SE PŘIPLÍŽILI K NAŠEMU DOMU.

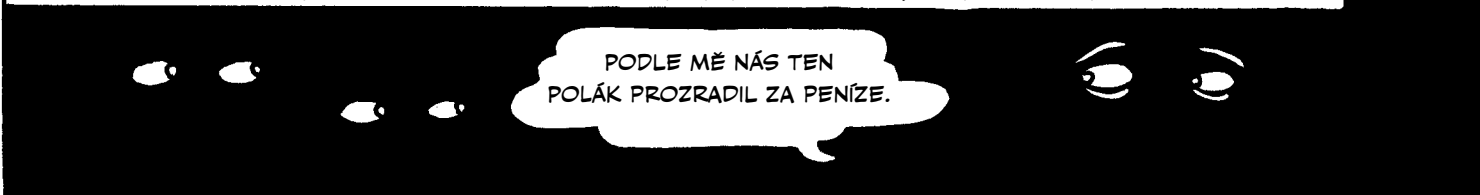
SCHOVÁVALI JSME SE V LESE NĚKOLIK DNÍ. JOSEF SE NÁM SNAŽIL OPATŘIT JÍDLO.

JENŽE KDYŽ JSME SI PRO CHLEBA PŘIŠLI, ČEKALI TAM VOJÁCI.

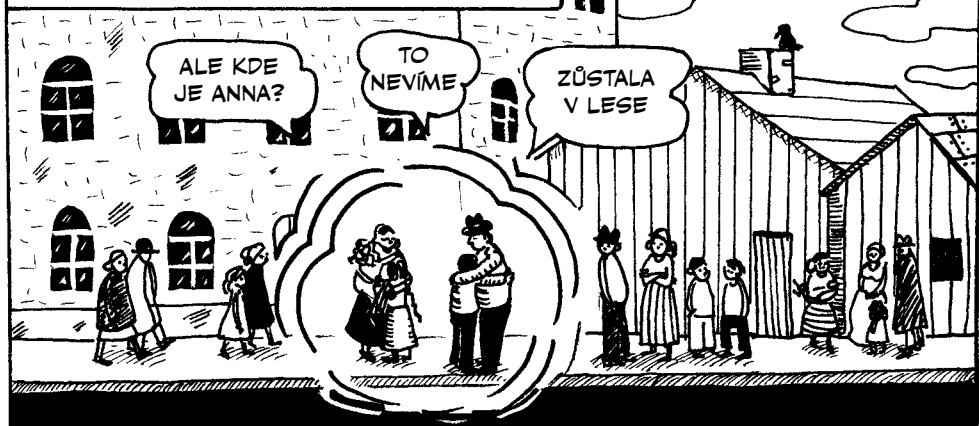
ZASE NÁS DOSTRKALI NA NÁKLADÁK. PŘES KORBU BYLA NATAŽENÁ PLACHTA, A TAK JSME TAM SEDĚLI POTMĚ.

JELI JSME DLOUHO, PAK NÁS NECHALI VYSTOUPIT NEZNÁMO KDE.

SEŠLI JSME SE TAM S TATÍNEM A S MAMINKOU!

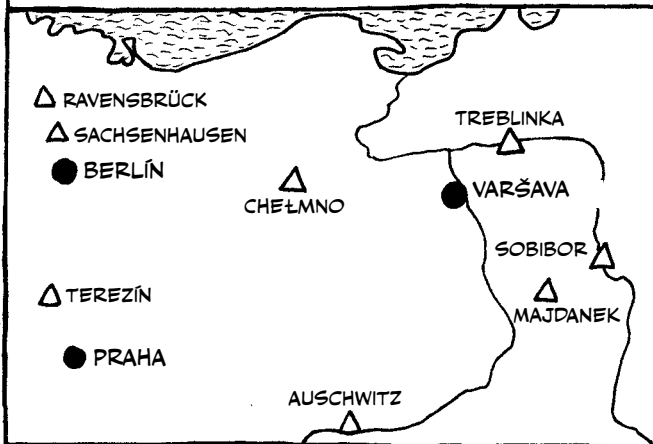

KAŽDÝ DEN NÁKLADÁKY PŘIVÁŽELY DALŠÍ LIDI: POLÁKY, ŽIDY, ROMY I DALŠÍ. BYLI JSME UVĚZNĚNÍ V GHETTU ZA OŠTNATÝM DRÁTEM.

TEHDY JSME JEŠTĚ NEVĚDĚLI, ŽE NACISTÉ ZŘÍDILI V NĚMECKU, POLSKU A NA DALŠÍCH OKUPOVANÝCH ÚZEMÍCH KONCENTRAČNÍ A VYHLAZOVACÍ TÁBORY. AUSCHWITZ Z NICH BYL NEJVĚTŠÍ.

NAŠI RODINU ODVEDLI DO JEDNOHO BARÁKU. VYPADAL JAKO NĚJAKÁ STÁJ.

ŽÁDNÉ DEKY TU NEJSOU?

MYSLÍŠ, ŽE JSI V HOTELU, NEBO CO?

JAK DLOUHO TU ZŮSTANEME?

DOKUD NEVYLETÍŠ KOMÍNEM.

NAMAČKALI JSME SE DO JEDNÉ KÓJE.

JE MI ZIMA.

NEFŇUKEJ A SPI.

AUSCHWITZ-BIRKENAU, 2003

„DĚTEM BY Z TOHO VYPRÁVĚNÍ NEMĚLO BÝT SMUTNO“

Tento komiks vychází z vyprávění Sofii Taikonové neboli Žofi jejím vnoučatům a mně samotné.

Žofi se o čase, který strávila v koncentračních táborech, dost těžko mluvilo. Nerada si to všechno, co tam viděla a čím si prošla, připomínala.

„Jáj, pojďte se už povídat o něčem jiném!“ říkávala, když jí naše otázky připadaly moc na tělo. Nejraději mluvila o vnoučatech, o laskavých lidech, které v životě potkala, a o veselých oslavách, které zažila.

„Dětem by z toho vyprávění nemělo být smutno,“ dodávala.

Svoje nejhorší vzpomínky proto do komiksu nechtěla zařadit.

„Tvoří válka zlo, anebo zlo tvoří válku?“ uvažovala Žofi. „Jak je možné, že obyčejní lidé neprotestují, když se někdo dopouští takových krutostí?“

„OBYČEJNÍ LIDÉ“

Hitler se nedostal k moci násilím. „Obyčejní lidé“ ho zvolili ve svobodných volbách.

V parlamentních volbách roku 1932 se nacistická strana stala největší stranou v Německu a roku 1933 byl

Adolf Hitler jmenován německým kancléřem.

V Německu byli nacisté obzvlášť silní. Ale i v ostatních evropských zemích část obyvatel s nacismem sympatizovala, včetně Švédska. Bez více či méně aktivní podpory řady „obyčejných lidí“ by Hitlerova politika neuspěla.

PRONÁSLEDOVÁNÍ A RASISMUS

Už v roce 1933 bylo v Německu zřízeno několik koncentračních táborů. Jeden z prvních se jmenoval Dachau a nacházel se asi dvacet kilometrů severozápadně od Mnichova. Zpočátku tam byli věznění socialisté, odboráři a komunisté vzdorující nacismu.

Ve třicátých letech nacisté v Německu vybudovali přes 400 dalších táborů. Židům zakázali řadu povolání, znemožnili jim pracovat například jako lékaři nebo právníci. Nezaměstnané, Romy a lidi s vážnými nemocemi nebo postižením nuceně sterilizovali, homosexuály věznili. Svědkům Jehovovým bránili pracovat ve státních službách, Židům také ničili obchody. Romům, Židům a lidem jiné než bílé barvy pleti zakazovali sňatky s osobami „čisté německé krve“.

PŘEŽIVŠÍ Z KONCENTRAČNÍCH TÁBORŮ V KARANTÉNE VE ŠVÉDSKU, UPROSTŘED ŽOFIINA KAMARÁDKA KAROLA, KVĚTEN 1945

Nacházelo se tam tehdy 3000 nemocných a zesláblých vězeňkyň. Téhož dne spáchal Hitler sebevraždu.

Mezi 8. a 9. květnem Německo kapitulovalo. Druhá světová válka v Evropě skončila.

BÍLÉ AUTOBUSY

Na jaře 1945, v posledních měsících války, se švédská vláda rozhodla podpořit pokusy o záchranu vězňů z koncentračních táborů. Výsledkem byla expedice Švédského červeného kříže, který pro ně vypravil takzvané „bílé autobusy“. Jednalo se o nebezpečný úkol, protože autobusy musely projet oblastmi, kde dosud zuřila válka. Několik set Švédů se přihlásilo na pomoc a mezi březnem a květnem 1945 se jim podařilo zachránit asi 15 000 vězňů z táborů. Žofi patřila mezi ně.

TĚŽKO DOLOŽITELNÁ PRAVDA

Uvádí se, že za druhé světové války bylo zavražděno asi půl milionu Romů. Někdy se ale tvrdí, že jich byl více než dvojnásobek.

Lidé často chtějí poznávat pravdu na základě nezpochybnitelných důkazů, jenže skutečnost se málokdy dá podložit přesnými čísly. Ani o Žofiině životě nelze dohledat podrobné údaje. Ve stáří už si některé věci nepamatovala přesně. Neměla fotografie, školní vysvědčení, adresáře, lékařské záznamy ani jiné památky z dětství. A neměla ani příbuzné nebo známé z koncentračních táborů, s nimiž by o svých vzpomínkách mohla mluvit.

Když si nacisté uvědomili, že druhou světovou válku prohrají, ničili dokumenty dokazující jejich zločiny. Víme, že při holocaustu bylo zavražděno kolem šesti milionů

ŽOFI SE SVENEM-ARNEM A VILOU CARLSSONOVÝMI V JÖNKÖPINGU, ŘÍJEN 1945

Židů. Říct, kolik zahynulo Romů, je složitější. Zadržení Romové se snažili skrývat svůj původ, říkali například, že jsou Češi nebo Poláci.

Mnozí byli zastřeleni na cestách nebo v polích a pohřbeni v anonymních masových hrobech, další se utopili v řekách.

Kromě Židů a Romů povraždili nacisté a jejich sympatizanti velké množství svých politických odpůrců, homosexuálů, svědků Jehovových a lidí s postižením různého druhu. Zabili i miliony válečných zajatců a civilistů.

ODVÁŽNÍ LIDÉ EXISTUJÍ

Žofi se zachránila, ale nevyhnula se zdravotním následkům. V táboře zažila bití a později ji trápily bolesti zad. Kvůli zraněné noze už ve vyšším věku skoro nemohla chodit a jedla jen speciální, snadno stravitelné jídlo. V noci ji budily noční můry.

Přesto se Žofi často smála a vtipkovala. Ráda hostila návštěvy, pokaždé prosila Janka, aby uvařil boršč, který ho naučila.